

Sostenibilitat, ètica i coneixement. Resum

Published by [Jesús Méndez González](#) [1] on 16/11/2017 - 13:21 | Last modification: 05/02/2026 - 15:18

Al maig de 1959, el científic i escriptor C.P. Snow va pronunciar la conferència per la qual gairebé 50 anys més tard encara se'l recorda. A la sala de graus de la universitat de Cambridge, va clamar contra la bretxa del que va anomenar com les dues cultures: les ciències i les lletres. I la seva proposta de futur va cristal·litzar en un nom: la Tercera Cultura, com el pont cridat a reunir-les.

Tres anys després redactaria la seva conferència en un assaig de tot just seixanta pàgines. Ja a la segona, un paràgraf resumia, constata i predeia la situació; d'alguna manera ja preconitzava les dificultats, els intents i el propòsit d'aquesta edició d' Interacció 2017:

"Hi ha hagut molts dies que he passat les hores de treball amb científics i després he sortit amb col·legues escriptors. He tingut, per descomptat, amics íntims entre uns i altres. Va ser vivint entre aquests grups i, sobretot, movent-me regularment d'un a un altre que vaig acabar ocupant-me del problema que, fa un temps, vaig batejar com les "dues cultures". constantment sentia que em movia entre dos grups -comparables en intel·ligència, idèntics de raça, no massa diferents en el seu origen social, guanyant més o menys els mateixos sous- , que havien deixat de comunicar-se per complet. Que tenien tan poc en comú a nivell intel·lectual, moral o de clima psicològic que en comptes d'anar de Burlington House o del sud de Kensington a Chelsea, un podria haver creuat un oceà".

És aquest oceà el que cal franquejar. Perquè, tal i com no es van cansar de repetir molts dels ponents de Interacció17, "la ciència és cultura", i aquest mantra no hauria de sonar a lema buit. Perquè no tan sols és coneixement: també condicionarà, si no ho fa ja, moltes de les decisions que haguem de prendre en el futur. En el fons i, en certa mesura, en la forma.

La ciència al segle XXI: qui decideix?

"Necessitem que els ciutadans tinguin una opinió sobre temes que són o seran de frontera científica", va alertar Lluís Torner, físic i director de l'Institut de Ciències Fotòniques durant la seva xerrada inaugural. "No es tracta que entenguin els principis fonamentals -jo vaig necessitar tota una carrera de física i uns anys més per comprendre l'equació d'Einstein de la cosmologia-, però sí les seves implicacions, les possibles conseqüències que estan canviant o que canviaran el món".

Per Torner, la ciència serà en un futur qui tindrà la capacitat normativa, com abans la va tenir la religió i ara l'economia. Josep Ramoneda, coordinador d'aquest eix, va matisar: "jo crec que serà la tecnologia". En qualsevol cas, ciència i tecnologia conviuen tan imbricades que el terme tot just afecta al debat. Els avenços creen oportunitats, però també qüestions i problemes concrets que s'han de resoldre. I, en termes globals, el pensament científic és un acostament a la realitat que es troba infravalorat i infrautilitzat en el debat públic. Segons Torner, hi ha dilemes que exigiran "respostes no en base a criteris ideològics, sinó a partir d'unes dades que, en general, els ciutadans estan capacitats per entendre". No es tracta de negar les ideologies, sinó d'assumir el valor d'un pensament objectiu per afrontar a certs problemes. I de complementar-les a l'hora d'enfrontar-se a uns altres, perquè les decisions preses siguin més informades i, amb això, més probablement reeixides.

Si la cultura ajuda a prendre decisions, i si la ciència és cultura, aquesta és l'equació proposada per Ramoneda: "cultura - ciència = humanitats". Les dues últimes semblen anar una mica coixes per separat, i necessiten trobar-se per afrontar problemes com alguns dels que vénen a continuació.

Modificacions genètiques, capacitats o canvi climàtic. Qui decideix?

"Com a biòleg evolutiu", va confessar el científic Tomàs Marquès durant una taula rodona, "cal reconèixer que encara no hem afrontat un fet important. La selecció natural segueix actuant sobre nosaltres, tot i que de forma atenuada, però ara tenim una tecnologia molt senzilla (la tecnologia CRISPR) que permet canviar la genètica humana de generació en generació. Qualsevol estudiant de pràctiques pot usar-la. Fins a quin punt volem o hem de fer-ho?".

Les oportunitats generen conflictes. Allò que es presenta com el futur de la teràpia genètica podria en algun moment fer-se servir per modificar gens d'embrions, i amb això, el futur més o menys distòpic de l'augment de capacitats podrien comportar un possible classisme genètic. No és una cosa imminent: la tècnica avança ràpid però el coneixement genètic de capacitats com pot ser la intel·ligència és bastant escàs, i el poc que sabem és que sembla estar distribuïda en complexes xarxes sense clars factors individuals. Tot i això no es pot descartar un avanç i la possibilitat de manipular-la en un futur. O la de modificar altres capacitats. La filòsofa Sonia Benítez va al·ludir a algunes controvertides línies de pensament que defensen el "deure moral" de millorar les capacitats si existeix la possibilitat. Ara bé: "qui ho articula? I què significa una millora?". En definitiva: qui decideix?

Qui decideix sobre el canvi climàtic? Quan hi pensem "tenim la sensació que si l'ecosistema declina ho farà de forma progressiva i lineal, i que en qualsevol moment podrem actuar per revertir-lo", com va explicar a la mateixa taula el físic i biòleg Ricard Solé. "Però aquesta aparent linealitat és falsa". En el seu laboratori treballen amb organismes modificats genèticament per intentar guanyar una mica de temps, "però ens trobem que la visió d'aquests organismes està demonitzada. Gent amb bona intenció planeja i força moratòries que impedeixen el seu ús públic".

Qui decideix? "En l'actualitat, l'analfabetisme ecològic dels que prenen les decisions és dramàtic", va clamar l'antropòloga Yayo Herrero. "A mi m'agradaria pensar que els que decidim som nosaltres", ha sostingut Marquès, "però crec que com a societat no estem prou informats. I la ciència no és una matèria incomprensible".

Internet: esperança i contradiccions de la "democratització"

Si ciència i tecnologia es superposen, i si la tecnologia ha de tenir una capacitat normativa en el futur, trobem que n'hi haurà poques més reeixides i acaparadores que Internet. Cap altra tecnologia genera tantes oportunitats i,

ahora, tants riscos com ho fa la xarxa. Les tres sessions restants de l'eix "Ètica, sostenibilitat i coneixement" van girar al voltant d'aquesta xarxa, en un recorregut de llums i ombres amb quantitat d'informació, dades i presència, un recorregut de possibilitats i de riscos a l'aguait.

"Internet es va originar l'any 1989 -va explicar en la seva ponència "*Contra el papanatisme digital*" el filòsof Enric Puig-, en combinant xarxes existents però molt fragmentades amb el concepte d'hipervincles. En un principi estava ideat per reunir interessos comuns sota un discurs descentralitzador i democratitzador. Però amb el seu imparable creixement, es van produir tot un flux d'anades i vingudes que obrien o centralitzaven la Xarxa. D'aquesta forma es va sotmetre a la privatització, amb un seguit de cercadors que cobraven per posicionar les pàgines web que van fer que es perdés una gran part del seu teòrica horitzontalitat.

Més endavant apareixeria Google, amb la (teòrica) solució al problema: "Es recuperava la idea inicial de l'hipervincle, donant-li una importància que mai abans se li havia atorgat", va comentar Puig. A més, s'oferia com un servei gratuït i personalitzat. "Tot això semblava un avantatge, però en el fons amagava els grans problemes que es deriven del big data i de la informació personal. Això és: el més important de la Xarxa ja no era la informació com a tal, sinó l'usuari. El que havia nascut com una transferència horitzontal d'informació tornava al concepte de la importància del subjecte", va comentar Puig.

I, amb la importància del subjecte, sorgia l'addicció. Els smartphones i les xarxes socials no són innocents, busquen maximitzar el temps de presència de l'usuari. I ho fan a la manera en què Heidegger descrivia l'espera del tren en una estació de muntanya: "És l'últim tren, així que hem agafar-lo si no volem passar la nit allà -va explicar Puig-. Però no sabem quan passarà ni hi ha cap rellotge, i això fa que no ens puguem desenganxar del moment, ni tan sols per anar a fer un cafè, perquè podríem perdre-ho. De la mateixa manera, ara publiquem fotos o vídeos o enviem correus electrònics buscant una resposta o una acceptació, però no sabem quan arribaran. Aquesta és la base de l'addicció que provoca".

Així doncs, amb les oportunitats arriben els riscos. Entre els afectats, les institucions culturals i els mateixos artistes. "Les institucions culturals s'han orientat excessivament a les xarxes socials", va alertar Puig, creant continguts pensant en elles i descuidant les seves pròpies pàgines web. Les xarxes ofereixen oportunitats d'apropar-se a gent a la qual abans amb prou feines aconseguïen arribar, però en certa manera estan alterant el seu missatge, cedint-lo a estructures privades externes que l'allotgen i el condicionen. Fins i tot els mateixos artistes es veuen afectats, ja que la rapidesa i proximitat de les xarxes poden condicionar la seva pròpia creació. Paradoxalment, "massa transparència i immediatesa poden portar a una crisi de confiança", conclou Puig.

Internet: dades i transferència d'informació. "El paraíso en la otra esquina"

"Durant força temps jugat amb una separació entre una identitat física i una altra de virtual, però aquesta separació és un tant fictícia", va alertar Ramon Sangüesa, fundador i director de la plataforma de recerca i comunicació Equipocafeína. "Allò que està passant a les nostres dades ens passa també a nosaltres mateixos: es comporten com un cos estès".

Existeix una perillosa falta d'innocència en allò invisible. Ho diu l'escriptora Belén Gopegui en la seva última novel·la "Quédate este día y esta noche conmigo": "un nom, el teu per exemple (Google), ha de carregar amb una història, uns beneficis i certa violència, amb maniobres no legítimes, amb el talent, amb la pantalla buidada de signes". Cada 200 mil·lisegons el nostre mòbil subhasta les nostres dades personals, i hi ha aplicacions que tracen el nostre perfil psicològic a través de Facebook, permetent individualitzar el tipus d'anuncis i condicionant-nos des de l'ombra en forma i fons. I ens trobem que les pròpies institucions culturals poden contribuir-hi des de la ignorància, per una mala programació, simplement vinculant les seves pàgines a la xarxa social, va advertir Sangüesa.

La gestió de dades comporta perills, però també oportunitats. Pot ser una eina per a la millora de les institucions, i permetre arribar a públics que abans eren inabastables. En aquest sentit, per avaluar l'estat de la qüestió i l'ús que fan les institucions culturals, Sangüesa, juntament amb Ignasi Alcalde i la sociòloga Emma Pivetta van desenvolupar un estudi plantejat des de El Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). Les conclusions no van ser molt positives: "Es fa poc ús de les dades perquè no es coneix el seu potencial", va concloure Pivetta. A més, les institucions "no solen tenir clar el concepte ampli de termes com transparència; però en general no són problemes de mala voluntat, sinó de manca de temps, recursos i coneixement".

En el mecanisme de transferència de dades rau una de les utopies que encara amaga la Xarxa. Es tracta de la

tecnologia que es mou darrere de la moneda virtual Bitcoin, la tecnologia blockchain. "És com un gran llibre de comptabilitat que encripta la informació de la transferència de forma descentralitzada, de manera que no pot ser esborrada ni transformada, augmentant enormement la seguretat". Aquest tipus d'arquitectura recorda l'origen primigeni d'Internet, amb una distribució de poder molt més horitzontal, distribuïda en nodes plurals que es necessiten i que augmenten la transparència. Per a què podria servir, doncs? Per transferir actius com diners (o vots) sense necessitat d'intermediaris (com els bancs o certes plataformes); una plataforma que posés en contacte directe als creadors amb el públic; per garantir la seguretat del futur Internet de les coses; o per posar en marxa contractes intel·ligents, que es complirien de forma automàtica un cop es donessin les condicions pactades.

"En general", va resumir Pons, "aquesta tecnologia permet resoldre el joc del dilema del presoner. Passar d'un sistema piramidal a un altre molt més horitzontal, a una nova forma de pensar ". Encara està començant, però és una via optimista de l'ús que poden oferir les noves tecnologies. Tot i que tampoc estigui exempta de problemes: legals, de programació, fins i tot derivats del fet que és una tecnologia que consumeix massa energia. Aquest fet lliga amb un comentari exposat anteriorment a la taula per l'antropòloga Yayo Herrero en relació a la sostenibilitat: "Molt poca gent pensa en les tones de minerals com el coure o el liti necessàries per construir el sistema digital i de coneixement", va alertar . "Però els comptes no surten, uns països utilitzen molt més del que els correspondria, caient en una mena de feixisme territorial". En definitiva, "necessitem superar la idea que la tecnologia resoldrà tots els problemes, inclosos els que la creat ella mateixa. Necessitem col·locar la vida al centre, sota un principi de precaució.

Perquè, si tot està en tot, si no hi ha dues cultures o si assumim reunir-les en una tercera, hem de reconsiderar el paper fonamental de la ciència i la tecnologia, que interroguen al món per conèixer-lo i que actuen sobre ell per transformar-lo.

Perquè, com escrivia Josep Ramoneda al mateix programa d'Interacció, "no tot és possible, tot podria haver estat d'una altra manera".

Tags: valor públic de la cultura

Tags: cultura digital

Tags: cultura i sostenibilitat

- [2]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2017/sostenibilitat-etica-coneixement-resum>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/mendezgj>

[2] <https://interaccio.diba.cat/node/7316>